

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vabatahtlikud – Euroopa tulevikku kujundavad kodanikud“**(omaalgatuslik arvamus)**

(2022/C 152/04)

Raportöör: **Krzysztof PATER**

Täiskogu otsus	25.3.2021
Õiguslik alus	kodukorra artikli 32 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	24.11.2021
Vastuvõtmine täiskogus	8.12.2021
Täiskogu istungjärk nr	565
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	214/3/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee märgib, et arutelus Euroopa tuleviku üle peavad poliitikakujundajad olema teadlikud, et Euroopa tulevikku ei kujunda mitte ainult poliitikud ja institutsioonid, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioonid, vaid ka miljonid kodanikud – vabatahtlikud, kes kulutavad iga päev oma aega ja energiat, tegutsedes solidaarselt ühise hüve nimel kodanikuühiskonna organisatsioonides ja väljaspool neid.

1.2. Vabatahtlik tegevus hõlmab miljoneid Euroopa Liidu kodanikke, kes tegutsevad solidaarsuse alusel kas üksinda või organiseeritud (nii mitteametlike kui ka ametlike) struktuuride raames. See liikumine nõuab süstemaatilist ja läbimõeldud toetust nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil, sest selle mõju sotsiaalsele arengule on kordades suurem kui võimalik kulu. Komitee sooviks järgnevatel aastatel näha selles toetuses positiivseid kvalitatiivseid muutusi, mis kajastaksid paremini vabatahtlike väärtust Euroopa tuleviku jaoks.

1.3. Komitee kutsub komisjoni üles võtma meetmeid, et kuulutada 2025. aasta Euroopa vabatahtlike aastaks, sest see oleks:

- viis avaldada tunnustust neile miljonitele vabatahtlikele, kes on näidanud oma olulist sotsiaalset rolli, eriti viimastel kuudel pandeemia tagajärgedega võitlemisel;
- võimalus jätkata vabatahtliku tegevuse edendamist liikmesriikide ühiskonnas, julgustada rohkem inimesi vabatahtlikuks hakkama ja näidata, et see on kaasav ja kõikehõlmav tegevus, mis kaasab mis tahes taustaga inimesi kõigist rühmadest, olenemata nende vanusest või positsioonist ühiskonnas
- võimalus vahetada liikmesriikide ametiasutuste vahel kogemusi ja oskusteavet vabatahtlike tegevust toetavate õiguslike ja poliitiliste vahendite kohta;
- komisjonile inspiratsiooniks, et laiendada ja luua uusi programme, mis on suunatud igas vanuses vabatahtlikele;
- viis edendada arusaamist Euroopa ja selle kodanike tuleviku jaoks olulistest projektidest, esitades objektiivseid andmeid ja fakte ning võideldes valetabe ja kallutatud teabe vastu.

1.4. Vabatahtlike tegevusel on reaalne majanduslik väärtus (ulatudes paljudes riikides üle 2 % SKPst) ning paljudes sotsiaalvaldkondades on vabatahtlikud vajalikud kodanike põhivajaduste, sealhulgas nende turvalisuse tagamiseks. Vabatahtlikel on otsustav roll kõigi ÜRO kestliku arengu eesmärkide elluviimisel ja vabatahtlikud on esindatud igas sotsiaalses ja vanuserühmas. Komitee arvates ei ole seepärast mõistlik piirduda ELi tasandil ja ELi rahastatud vabatahtlike toetusprogrammide puhul vaid noortega.

1.5. Lähtudes 2013. aastal vastu võetud arvamusest,⁽¹⁾ kutsub komitee veel kord komisjoni üles võtma otsustavaid meetmeid, et koostada üksikasjalikud eeskirjad, mis võimaldaksid koguda vabatahtliku tegevuse kohta võrreldavaid andmeid kõigist liikmesriikidest, rõhutades, et ilma usaldusväärsete andmeteta on võimatu teostada ükskõik mis valdkonnas tõhusat poliitikat.

2. Vabatahtliku tegevuse mõiste

2.1. Elis puudub mõiste „vabatahtlik tegevus“ ametlik määratlus, kuid üldiselt mõistetakse selle all kõiki vabatahtliku tegevuse vorme, nii ametlikke kui ka mitteametlikke, mida isik teeb omal valikul ja rahalise kasu pärast muretsemata ning mis aitavad kaasa ühisele hüvele.

2.2. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni vabatahtliku töö hindamise käsiraamatus 2011. aastal avaldatud vabatahtliku töö määratlus on kooskõlas üldise arusaamaga vabatahtlikust tegevusest. Selle määratluse kohaselt tähendab vabatahtlik töö „mittetulunduslikku tööd, st aega, mille isikud pühendavad rahalist kasu saamata tegevusele kas organisatsiooni kaudu või väljaspool oma kodumajapidamist otse teiste isikute heaks“⁽²⁾. Seda määratlust võib kasutada rahvusvahelistes võrdlevates uuringutes, et mõõta ametlikku vabatahtlikku tegevust (mida sageli kirjeldatakse kui kaudset vabatahtlikku tööd) ja mitteametlikku vabatahtlikku tegevust (ILO nimetab seda otseseks vabatahtlikuks tööks)⁽³⁾ eri kultuuri- ja õigussüsteemides. Komitee juhib tähelepanu sellele, et resolutsioon töö, tööhõive ja tööjõu alakasutuse statistika kohta, mis võeti vastu ILO 19. rahvusvahelisel tööjõustatistikute konverentsil 2013. aasta oktoobris⁽⁴⁾ (ning sisaldab tööjõu uut määratlust, mis teeb vahet tasulisel ja tasustamata töö, ning muudatusi tööjõuga seotud andmete kogumisel) peaks parandama suutlikkust mõõta vabatahtlikku tegevust eraldiseisvalt muudest tasustamata töö vormidest, näiteks inimeste eest hoolitsemine oma leibkonnas.

2.3. Vabatahtliku tegevuse analüüsid põhinevad väga sageli ametliku ja mitteametliku vabatahtliku tegevuse eristamisel. Ametlik vabatahtlik tegevus, mis sisaldab tegevust organisatsiooni raames, hõlmab inimesi, kes osalevad organiseeritud (struktureeritud) organite kaudu, nagu valitsusvälised organisatsioonid, klubid või avaliku sektori asutused. Mitteametlik vabatahtlik tegevus tähendab tasustamata abi, mida üksikisikud annavad teistele inimestele väljaspool oma leibkonda või perekonda, kuid mitte ametliku organisatsiooni raames. Komitee avaldab kahetsust selle üle, et oma abi pakkuvad inimesed, nende tegevusest abi saavad inimesed või mõne liikmesriigi vabatahtliku tegevuse õigusraamistikud sageli ei tunnista mitteametlikku vabatahtlikku tegevust vabatahtlikuks tegevuseks. See on üks põhjusi, miks vabatahtlike rolli praegu alahinnatakse.

2.4. Vabatahtlik tegevus võib toimuda episoodiliselt, seoses sündmuse või katastroofiabiga, nt pärast tulekahju või üleujutust. Vabatahtlik tegevus võib tähendada ka pidevamat pühendumist. See võib toimuda inimestega seotud sektorites, nt sotsiaalteenuste, tervishoiu, hariduse, spordi jms valdkonnas, või võib olla seotud keskkonna- ja taristuprojektidega, nagu loodusvarade kaitse ja taastamine või avalike parkide hooldamine. Ka neis valdkondades võib esineda episoodilist vabatahtlikku tegevust, kuid peamiselt toetavad neid sektoreid korrapärasemalt tegutsevad vabatahtlikud.

2.5. Komitee rõhutab, et Euroopa vabatahtliku tegevuse õigusraamistikud peaksid toetama ja soodustama kvaliteetset vabatahtlikku tegevust ega tohiks luua sellele tarbetuid takistusi. Selliseid nõudeid nagu vabatahtlike kindlustus, vabatahtlike lepingud ja karistusandmete kontroll tuleks hoolikalt rakendada ning juhtpõhimõteteks peaksid olema kvaliteet ja juurdepääs.

2.6. Komitee juhtis oma 2013. aasta arvamuses tähelepanu järgmisele: „Hetkel kättesaadavad andmed vabatahtliku töö kohta ei võimalda teha analüüsi, mida on soovitatud Euroopa Komisjoni, Euroopa Parlamendi, Euroopa Ülemkogu ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee dokumentides. Hetkel ei ole võimalik ka usaldusväärset jälgida vabatahtliku töö majanduslikku olulisust ega selle panust ELi tasandi poliitikasse. Võimatu on määrata kindlaks kogu vabatahtlikule tööle pühendatud aega või selle rahalist väärtust ja seega ka hinnata selle ulatust selliste üldiste majandusnäitajate alusel nagu riiklik tööhõive (rahvamajanduses töötavate inimeste arv) või SKP.“ Komitee on samuti kutsunud üles tegema

⁽¹⁾ ECO/343 – „Statistiliste vahendite kasutamine vabatahtliku töö hindamiseks“ (ELT C 170, 5.6.2014, lk 11).

⁽²⁾ ILO vabatahtliku töö hindamise käsiraamat.

⁽³⁾ Näitaja kirjeldus: vabatahtlik töö, ILO.

⁽⁴⁾ ILO rahvusvahelise tööjõustatistikute konverentsi resolutsioon.

ettevalmistustööd, mis peaks ILO raamettepaneku põhjal viima ELis teadusuuringute korraldamise üksikasjalike eeskirjade koostamiseni. Komitee avaldab kahetsust, et pärast vabatahtliku tegevuse väärtuse hindamise ühise süsteemi loomist ei ole Euroopas edusamme tehtud. Komitee kutsub seepärast komisjoni uuesti üles otsustavalt tegutsema, et rakendada komitee soovitusi, rõhutades, et ilma usaldusväärsete andmeteta on võimatu teostada ükskõik mis valdkonnas tõhusat poliitikat.

2.6.1. Komitee rõhutab, et igakülgset kasu tooks parem andmete kogumine, et lisaks SKPle ja majanduslikule väärtusele uurida näiteks ka vabatahtlikule tööle pühendatud aega, vabatahtlike vanust, sugu, tegevusvaldkondi ja lisaväärtust ühiskonnale üldisemalt, nagu tervis ja heaolu, elukvaliteet ja sotsiaalse ühtekuuluvuse näitajad.

2.6.2. Vaid vähesed riiklikud statistikaasutused on algatanud ja korraldanud uuringuid vabatahtliku töö kohta ILO meetodika alusel ning Poola on ainus riik, kelle riiklik statistikaamet on selliseid uuringuid teinud juba kaks korda – 2011. ja 2016. aastal ning veel üks uuring on kavandatud 2022. aasta algusesse. 2011. aasta uuringus arvestati vabatahtliku töö väärtuseks umbes 2,8 % SKPst, ⁽⁵⁾ 2016. aasta uuringus ligikaudu 1,2 % SKPst ⁽⁶⁾. See suur lahknevus tulenes teatud muudatustest meetodikas. Üks neist oli asjaolu, et kui 2011. aastal hõlmasid küsimused vastaja vabatahtlikku tegevust pereliikmete jaoks, kelle leibkonnas ta ise ei ela, siis 2016. aastal sellist tegevust arvesse ei võetud. Teine muudatus oli see, et 2011. aasta küsimused käsitlesid tegevust kogu 2010. aasta jooksul, kuid 2016. aastal võeti arvesse ainult vabatahtlikku tööd, mida oli tehtud uuringule vahetult eelnenud esimese kvartali neljanädalase perioodi jooksul. See näide näitab selgelt, et võrreldavaid andmeid ei ole võimalik saada ilma Eurostati algatatud ühtse meetodika väljatöötamiseta ELi tasandil.

2.7. Vabatahtlik tegevus on üksikisikute, kogukondade, keskkonna, majanduse ja laiemalt ühiskonna jaoks väärtuslik kui üks nähtavamaid solidaarsuse väljendusi. See soodustab ja hõlbustab sotsiaalset kaasatust, loob sotsiaalset kapitali ja avaldab ühiskonda muutvat mõju. Hästi toimiva kodanikuühiskonna areng koos pühendunud vabatahtlikega võib pakkuda loominguilisi ja uuenduslikke lahendusi ühistele probleemidele. Vabatahtlik tegevus aitab kaasa majanduskasvule ning väärrib sellisena konkreetset ja sihipärast mõotmist nii majandusliku kui ka sotsiaalse kapitali seisukohast. See täidab ka keskkonnakaitses üha suuremat rolli ja on paljude vabatahtlike jaoks ülioluline õppimisallikas. Seda silmas pidades peaks avalik poliitika, mis on otseselt suunatud vabatahtlike toetamisele, kajastama ka vajadust vabatahtlikku tegevust toetava taristu järele koos piisava ja sobiva rahastusega selliste toetusmeetmete jaoks nagu koolitus- ja kindlustuskulud.

3. Vabatahtlik tegevus ELi tasandil

3.1. Komitee avaldab kahetsust, et pärast Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta 2011 lõppu hakkas vabatahtlik tegevus järk-järgult Euroopa tegevuskavast kaduma. Ametlikes dokumentides esines see vaid juhuslikult – Euroopa vabatahtliku humanitaarabikorpus ja Euroopa solidaarsuskorpuse loomisel ning programmi „Kodanike Euroopa“ prioriteetse teemavaldkonnana.

3.2. Komitee rõhutab, et liikmesriikides on vabatahtliku tegevuse kohta tehtud vaid piiratud arv uuringuid. See on hõlmanud vabatahtliku tegevuse eri aspekte (näiteks vabatahtlikus tegevuses osalemise tase, kaasatud inimeste demograafiline profiil ja nende motivatsioon). Neid uuringuid on võimatu kasutada kogu ELi hõlmava analüüsi tegemiseks, sest puudub järjepidevus meetodikas, muu hulgas esinevad erinevused isegi vabatahtliku tegevuse määratluse ulatuses ja uuringute ajakavas. Aruanne, mille koostas 2010. aastal komisjoni palvel konsultatsioonifirma GHK, ⁽⁷⁾ on endiselt viimane olemasolev terviklik ja väärtuslik andmeallikas, hoolimata selle andmete võrreldavuse piiratusest.

3.2.1. GHK aruanne näitas, et 22–23 % üle 15-aastastest ELi kodanikest osales vabatahtlikus tegevuses, mis on määratletud kui tegevus, millega inimene tegeleb oma vabast tahtest, peamiselt valitsusvälise organisatsiooni raames kasumit mittetaotleval eesmärgil.

3.2.2. Samas näitas aruanne, et meetodiliste erinevuste tõttu võib kõrvalekalle tulemustes sageli ulatuda 30–40 protsendipunkti.

⁽⁵⁾ Statistics Poland – Volunteering 2011.

⁽⁶⁾ Statistics Poland – Volunteering 2016.

⁽⁷⁾ GHK report on Volunteering in the European Union, GHK, 2010.

3.3. Lisaküsimustik „Sotsiaalne/kultuuriline osalemine ja materiaalne puudus“,⁽⁸⁾ mis lisati 2015. aastal Eurostati iga-aastasele sissetulekute ja elamistingimuste uuringule, sisaldas mõningaid küsimusi vabatahtliku tegevuse kohta. Sellest uuringust saadud andmete põhjal on hinnanguliselt umbes 18,9 % ELi kodanikest kaasatud ametlikku vabatahtlikku tegevusse ja umbes 22,5 % mitteametlikku vabatahtlikku tegevusse – see ELi kodanike kaasatuse tase sarnaneb GHK aruandes näidatule.

3.4. Eurobaromeetri 2015. aasta aprillis avaldatud kiiruuring „Euroopa noored“⁽⁹⁾ sisaldab värskemaid kättesaadavaid andmeid 15–30-aastaste ELi noorte tegevuse kohta. Komitee märgib, et selle uuringu noori käsitlevate andmete ja teiste uuringute kõiki täiskasvanud ELi kodanikke käsitlevate andmete sarnasused näitavad selgelt, et kõik vanuserühmad osalevad vabatahtlikus tegevuses võrdsest.

3.4.1. Uuringu „Euroopa noored“ kohaselt on 25 % ELi noortest viimase 12 kuu jooksul osalenud organiseeritud vabatahtlikus tegevuses, kuid see osakaal erineb riigiti märkimisväärselt (10 %-st kuni 42 %-ni).

3.4.2. Samas uuringus tehakse ka järeldus, et noorte vabatahtlik tegevus keskendub kahele peamisele valdkonnale: heategevus, humanitaar- ja arenguabi (44 %) ning haridus, koolitus ja sport (40 %). Need on ka kõige tavapärasemad noorte vabatahtlikud tegevused igas liikmesriigis.

3.4.3. Vastanutest 93 % märkis, et nad ei ole kunagi välismaal vabatahtlikuna tegutsenud.

3.4.4. Uus Euroopa solidaarsuskorpus, mis hõlmab nüüd vabatahtlikku tegevust humanitaarabi olukordades (millega varem tegeles Euroopa vabatahtlik humanitaarabikorpus), peaks olema piisavalt tugev ja ulatuslik, et viia noorte vabatahtliku tegevuse kasvuni, eriti väljaspool oma riiki, nii programmi raames kui ka väljaspool seda. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleks eraldada vajalikud vahendid. Samuti tuleks uurida võimalust laiendada programmi üle 30-aastaste inimeste vabatahtliku tegevuse toetamiseks või teise võimalusena tuleks eraldada uued ELi vahendid paralleelprogrammi väljatöötamiseks ilma vanusepiiranguta.

3.5. 2021. aasta jaanuaris avaldas komisjon oma rohelise raamatu elanikkonna vananemise kohta, milles rõhutati, et suur osa eakatest annab jätkuvalt aktiivse ja väärtusliku panuse ühiskonda ja majandusse, kusjuures 20 % 65–74-aastastest on seotud ametliku vabatahtliku tegevusega ning üle 75-aastased inimesed jätkavad samuti tegutsemist, niivõrd kui tervis lubab.

3.6. 2020. aasta septembris avaldas Euroopa Liidu Nõukogu järeldused teemal „Eakate inimõigused, osalus ja heaolu digiajastul“,⁽¹⁰⁾ milles muu hulgas kutsus komisjoni üles kaaluma digitaalse platvormi „Osalemine ja vabatahtlik töö pärast tööiga“ loomist.

3.6.1. See platvorm võiks pakkuda eakatele teavet vabatahtlikus töös osalemiseks väljaspool oma koduriiki. Lisaks võiks see teavitada kohalikke ametiasutusi ja teisi osalejaid sellest, kuidas kaasata eakaid vabatahtlikku tegevusse, ning anda juhiseid ja teavet inimestele, kes on huvitatud eakatele sobivate vabatahtliku töö võimaluste leidmisest Euroopas.

3.6.2. Komitee toetab kindlalt sellise platvormi loomist, mis integreeriks olemasolevad platvormid ja väldiks jõupingutuste kattumist, rõhutades samas, et eakate vabatahtlik tegevus täidab olulist rolli nii nende tegevusega toetatavate inimeste kui ka vabatahtlike endi jaoks, võimaldades neil jääda aktiivseks väljaspool tööhõivet, sest sellel on oluline positiivne mõju nende vaimsele ja füüsilisele heaolule.

3.6.3. Komitee juhib tähelepanu sellele, et noortele suunatud Euroopa solidaarsuskorpus ja kavandatav platvorm eakamate vabatahtlike toetamiseks peaksid olema aluseks terviklikumale ja valdkonnaülele Euroopa vabatahtliku tegevuse poliitikale, mis edendab solidaarsust ja vastutust nende igas vanuses inimeste seas, kes panustavad tasuta Euroopa tulevikku, mis põhineb solidaarsusel ja Euroopa väärtustel.

3.6.4. Komitee soovib, et see platvorm hõlmaks järk-järgult laiemaid vabatahtlike vanuserühmi ja sellega kaasneksid suuremad püüdlused vähendada piiriülese vabatahtliku tegevuse ees seisvaid tõkkeid, nagu õiguste kadumine avalikele hüvedele, tugisüsteemidele ja elamisõigustele ning nendega seotud teenustele, nagu juurdepääs mobiiltelefoni ja internetiühenduse lepingutele.

⁽⁸⁾ 2015 EU-SILC Module on Social/Culture Participation and Material Deprivation.

⁽⁹⁾ Eurobaromeetri kiiruuring nr 408: Euroopa noored.

⁽¹⁰⁾ Nõukogu järeldused, 9. oktoober 2020.

3.7. Paljud vabatahtlikud üle Euroopa osalevad tegevuses, mis on kooskõlas Euroopa Komisjoni pikaajaliste ELi projektidega (mis on Euroopa tuleviku jaoks väga tähtsad, näiteks sellistes valdkondades nagu vaksineerimine, digipööre, kliimaküsimused, finantsreformid, tuumaenergiaalane arutelu, tööturureformid jne). Kuna kodanikel on vaja saada faktidel põhinev ja erapooletu pilt ELi institutsioonide peamistest ettepanekutest, enne kui nad saavad neid toetada, kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles aktiivselt toetama sellist vabatahtlike tegevust, mis võib aidata suurendada kodanike toetust olulistele ELi projektidele, sealhulgas vähendades vaeteabe ja kallutatud teabe ohtu.

3.8. Projektide ühekordse kindlasummalise rahastamise kasv peaks võimaldama tunnistada vabatahtlike panust ELi toetuste kaasrahastusena. See aga ei toimi praktikas siiski hästi, sest vabatahtliku tegevuse ajalist panust ei saa üldjuhul organisatsiooni raamatupidamisarvestusse lisada. Lisaks nõuavad paljud ELi toetusi haldavad asutused maksekviitungite esitamist ühekordsete kindlasummaliste maksete täissummade kohta – see on midagi, mis läheb vastuollu rahastamisviisi kui arvutusmeetodi eesmärgi ja mõttega. Komitee kordab sellega seoses oma 2006. aastal⁽¹¹⁾ ja 2013. aastal⁽¹²⁾ vastu võetud arvamustes esitatud taotlusi ning avaldab kahetsust, et neid ei ole veel täielikult rakendatud. Komitee märgib, et Euroopa Nõukogu rahastamisprogrammides on olemas mehhanism vabatahtliku tegevuse aja lisamiseks nende toetuste kaasrahastusse.

3.9. Komitee toetab kindlalt Euroopa vabatahtliku tegevuse pealinna konkursi,⁽¹³⁾ mille Euroopa Vabatahtlike Keskus algatas 2013. aastal osana Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta 2011 pärandist, mis ühendab kohaliku vabatahtliku tegevuse poliitika ja tavad Euroopa konteksti ning Euroopa väärtuste ja poliitikaraamistikuga. Komitee kutsub kõiki ELi institutsioone üles seda algatust soodustama ja toetama, pöörates erilist tähelepanu ka piirkondlikule tasandile, et tuua kodanikud ELi poliitikakujundajatele lähemale ning näidata ELi tasandil toetust solidaarsusel põhinevale tegevusele ja aktiivsetele kodanikele, kes aitavad kaasa Euroopa tulevikule. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles aktiivselt toetama heade tavade levitamist avalikus poliitikas, millega toetatakse vabatahtlikku tegevust kohalikul tasandil, kasutades eelkõige näiteid kohalikest omavalitsustest, kes on olnud Euroopa vabatahtliku tegevuse pealinnade konkursi kandidaadid ja võitjad.

4. Vabatahtliku tegevuse suundumused

4.1. Komitee juhib tähelepanu sellele, et käimasolevad demograafilised muutused mõjutavad vabatahtlike tegevust lähiaastatel.

4.1.1. Euroopas on vananev rahvastik ja madalam sündimus. See tähendab, et rohkem oskuslikke vabatahtlikke on kauem saadaval, aga on ka rohkem eakaid, kes vajavad vabatahtlike tuge, sest nad elavad kauem. Sündimuse vähenedes ei pruugi aga jätkuda nooremaid inimesi vabatahtlikeks ja vaja on rohkem vastastikuseid projekte täiskasvanutele ja vanematele vabatahtlikele.

4.1.2. Euroopas on üha mitmekesisem ja muutuvam elanikkond ning sotsiaalse kaasatuse tagamiseks tuleb teha rohkem. Liikmesriikidel ei ole võimalik selle kõige eest maksta riigi vahenditest ja isegi kui neil vahendeid oleks, ei ole asi ainult rahas. Tõeliseks kaasamiseks on vaja inimlikumat ja solidaarsusel põhinevat lähenemist. Selleks on vaja vabatahtlikke, kes tegutsevad solidaarsusest üksteisega. Vaja on suuremaid jõupingutusi üksinduse vastu võitlemiseks ja sotsiaalteenuste toetamiseks, kui perekonnad on rohkem riikides ja kogu mandril laiali. Komitee on seisukohal, et ELi, liikmesriikide ja kohaliku tasandi ametiasutused peaksid selleks valmis olema ning see protsess peab hõlmama vabatahtliku tegevuse laiendamiseks soodsate tingimuste loomist.

4.1.3. Liikmesriikides kogutakse vähem makse ja vähendatakse riigieelarveid, kuid samal ajal on teenuste järele suurem nõudlus. Suurem ebavõrdsus ja vaesus toovad elanikkonna hulgas kaasa suuremad vajadused, kuid see on vastuolus rahastamise vähenemisega kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks, mis võiksid – vabatahtlike toel – palju ära teha üksikisikute ja perede olukorra parandamiseks. Komitee juhib tähelepanu vajadusele saavutada parem tasakaal.

4.2. Komitee rõhutab, et käimasolevad muutused elustiilis ja sotsiaalset tunnustust tagavate tegevuste liikides või vajadus arendada uusi oskusi, mis võivad nooremale põlvkonnale kutsealaselt kasulikud olla, võivad põhjustada ebakõla kodanike vabatahtlikust tegevusest huvitatuse ja vabatahtliku tegevuse tegelike võimaluste vahel, ning et vabatahtliku tegevuse tase võib seetõttu langeda, hoolimata suurest nõudlusest ja pakkumisest. Seda nähtust tuleb pidevalt jälgida, et avalikus poliitikas saaks õigel ajal kohandusi teha.

⁽¹¹⁾ SOC/243 – „Vabatahtlik tegevus, selle roll ja mõju Euroopa ühiskonnas“ (ELT C 325, 30.12.2006, lk 46).

⁽¹²⁾ ECO/343 – „Statistiliste vahendite kasutamine vabatahtliku töö hindamiseks“ (ELT C 170, 5.6.2014, lk 11).

⁽¹³⁾ Euroopa vabatahtliku tegevuse pealinn.

4.3. Laialdaselt on täheldatud üleminekut traditsiooniliselt, korrapäraselt ja pikaajaliselt vabatahtlikult tegevuselt, mis põhineb planeeritud pikemaajalistel kohustustel, episoodilisele vabatahtlikule tegevusele. Paljud vabatahtlikud on valmis ette võtma episoodilisi tegevusi, isegi ühekordsel üritusel, kuid ei soovi võtta endale pikaajalisi isiklikke kohustusi. Seda suundumust kajastab vabatahtliku tegevuse alase turismi kasv, kus inimesed reisivad konkreetse vabatahtliku tegevuse eesmärgil või kasutavad vabatahtliku tegevuse võimalusi oma puhkuse ajal. Tuleb olla väga hoolikas, tagamaks, et seda laadi vabatahtliku tegevuse keskmes oleksid tegelikud ühiskondlikud vajadused. Seal, kus vabatahtlik tegevus võib tuua rohkem kahju kui kasu, nt asutustes, kus on lapsed või muud haavatavad inimesed (näiteks lastekodud), peaks see olema keelatud.

4.4. Teine viimastel aastatel täheldatud suundumus on vahendajate esilekerkimine. Nendeks on näiteks hoolekande- või haridusasutused, usuorganisatsioonid, perekondade vabatahtliku tegevuse korraldajad, kohalikud vabatahtlike keskused või töötajate (ettevõtjate) vabatahtlik tegevus. Need organid aitavad vabatahtlikel tegevuskohta leida, otsides organisatsioone, mis vabatahtlikele vahetult koha leiavad. See pakub tuge inimestele, kes otsivad võimalust alustada vabatahtlikku tegevust. Siiski on oht, et nende vahendajate tegevus võib ebasoodsalt mõjutada arvamust vabatahtliku tegevuse kohta ühiskonnas – eriti kui nende tegevusest saab näiteks äri.

4.5. Veebivõimekuse ja sotsiaalmeedia edusammud võimaldavad kodanikel hõlpsamini ise korraldada ajutist vabatahtlikku tegevust. See muudab ka igat liiki vabatahtliku tegevuse võimalused kodanikele kiiremini kättesaadavaks, sest veebiplatvormid viivad pakkumise kokku nõudlusega. Uute tehnoloogiate kiire levik on võimaldanud laiendada uutel vabatahtliku tegevuse vormidel, näiteks veebipõhine vabatahtlik tegevus, mis ei sõltu konkreetsetest aegadest ja asukohtadest ning mida saab teha kõikjal, kus vabatahtlikul on juurdepääs internetile ja seade ühenduse loomiseks.

4.5.1. Komitee juhib siiski tähelepanu vajadusele hoolitseda selle eest, et vabatahtlikust tegevusest ei jäetaks kõrvale neid, kellel puudub juurdepääs internetile.

4.5.2. Komitee rõhutab, et vabatahtliku tegevuse õigusraamistikud liikmesriikides peavad selle muutusega kaasas käima ja tagama näiteks seoses andmekaitsega, et haavatavaid inimesi kaitstakse jätkuvalt ja vabatahtlikke koolitatakse nõuetekohaselt, isegi kui vabatahtlikuna tegutsetakse mitteametlikult ja ajutiselt. Poliitikakujundajad ei tohiks arvata, et ei ole vaja rahastada vabatahtliku tegevuse toetamist ja taristuorganisatsioone, kui inimesed saavad veebis ise oma tegevust korraldada.

4.6. Komitee peab vajalikuks suuremat valdkondadevahelist koostööd sotsiaalpartnerite vahel töötajate vabatahtliku tegevuse raames. Suurima mõju saavutamiseks peaksid tööandjad ja töötajad tegema koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kes on selle valdkonna ja/või ürituse eksperdid, mida nad soovivad toetada, selle asemel, et üritada vabatahtliku tegevuse programme ise otse ellu viia.

4.7. Komitee tunnistab, et vabatahtliku tegevuse alane turism on Euroopas kasvav tööstusharu ja seda tuleks reguleerida, et kaitsta vabatahtliku tegevuse usaldusväärset, võimalikke vabatahtlikke ja kohalikke kogukondi.

4.8. Eurobaromeetri uuringus⁽¹⁴⁾ vastanud noortest 54 % ütles, et neil ei tekkinud vabatahtliku tegevuse käigus mingeid kulusid, samal ajal kui 28 % märkis, et neil tekkisid kulud, kuid nad ei ole ühtegi hüvitist saanud, ja 16 %-l tekkisid kulud ja nad said nende kulude katmiseks hüvitist. Abisaajad või vabatahtlike töö koordinaatorid peavad neid andmeid arvesse võtma, et kulud ei muutuks takistuseks, mis piirab noorte osalemist. Komitee rõhutab, kui oluline on hüvitada vabatahtlikele isegi väikesed kulud, ning ootab, et liikmesriikide riiklikud ja kohalikud ametiasutused edendaksid ja toetaksid seda lähenemisviisi ilma ebasoodsate maksumõjudeta asjaomastele vabatahtlikele või organisatsioonidele.

4.9. Vabatahtlikele ja nende abisaajatele ettenähtud õigusraamistik ning õigus- ja ohutusnõuetes esineb kogu Euroopas vasturääkivusi. Komitee rõhutab, et kõigi ohutuse ja kasu nimel tuleks võtta meetmeid süsteemi ühtlustamiseks. Vabatahtlike tsiviilvastutuskindlustus tuleks teha kättesaadavaks kõikide riikide kindlustusturul ning kulude katmiseks tuleks kehtestada valitsuse ja/või sihtasutuse toetus. Lastega või haavatavate inimestega vabatahtlikult töötavate isikute karistusregistri tõendid peaksid olema kohustuslikud igas liikmesriigis ning võimalikele vabatahtlikele kergesti ja odavalt kättesaadavad. Komitee kutsub kõiki liikmesriike üles neid lahendusi rakendama ja nõuab tungivalt, et komisjon edendaks selle valdkonna parimaid tavasid. Selline tegevus soodustab ka piiriülest vabatahtlikku tegevust.

⁽¹⁴⁾ Eurobaromeetri kiiruuring nr 408: Euroopa noored.

4.10. Komitee on seisukohal, et mida nooremas eas inimesi on võimalik vabatahtliku tegevusega tutvustada, seda tõenäolisem on, et nad kasvavad sotsiaalselt kaasatud ja tegutsevateks täiskasvanuteks, kes annavad oma panuse Euroopa tulevikku. Tuleks soodustada selliseid algatusi nagu teenindusõppeprogrammid koolides ja perekondlik vabatahtlik tegevus. Vajaduse korral tuleks kohandada õigusraamistikke, et ka noorematel inimestel ja lastel oleks võimalik vabatahtlikuna tegutseda. Noorteorganisatsioonidel on selles protsessis väga oluline roll ja seepärast peaksid nad saama avaliku sektori asutustelt sobivat ja piisavat tuge.

5. Vabatahtlike roll kogukonnas

5.1. Ei ole kahtlust, et vabatahtlikud loovad olulist majanduslikku, keskkonnaalast ja ühiskondlikku väärtust. Mittetulundusühendustes on vabatahtlikud sageli olulised ülesannete tõhusa täitmise tagamiseks, olles nende organisatsioonide üks tähtsamaid ressursse. Välismaailm tunnustab neid sageli nende ühenduste tegevuse sümbolina. Paljude, eriti noorte jaoks on vabatahtlik tegevus midagi erilist. Sageli on see esimene tegevus, mille käigus antakse neile võimalus tegeleda reaalse sotsiaalse vajadusega ja neil on võimalik kiiresti näha oma tegude mõju aktiivsete kodanikena, mis vähendab märkimisväärselt sotsiaalse tõrjutuse ohtu.

5.2. Paljudel juhtudel muutub kodanikele juriidiliselt üha keerulisemaks organiseerumine ühiste mureküsimuste lahendamiseks ja inimeste kaasamine vabatahtlikena, kes panustavad ühiskonda isiklikku kasu taotlemata. Tuleks tagada ühinemisõigus ja rahastamine riiklikest vahenditest ning toetus kodanikuühiskonna organisatsioonidele. Komitee rõhutab, et kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamine riiklikest vahenditest aitab oluliselt kaasa mitte ainult nende funktsioonile ja rollile ühiskonnas, vaid aitab ka säilitada nende sõltumatust ja võimet tagada sisemised demokraatlikud protsessid, mis võimaldavad nende liikmete soove ilma välise sekkumiseta tunnustada ja esindada.

5.2.1. Hästi toimiv kodanikuühiskond on märk elujõulisest demokraatiast ning aitab suurel määral kaasa elukvaliteedi ning rahu ja stabiilsuse tagamisele. Osalusdemokraatia täiendab esindusdemokraatiat, mitte ei ohusta seda.

5.2.2. Vabatahtlike tegevust koordineerivate organisatsioonide puhul võimaldab rahastamine riiklikest vahenditest pakkuda konkreetse võimendusmehhanismi kaudu ühiskonnale palju suuremat kasu – sellist, millel on tegelik majanduslik väärtus.

5.3. Inimesed tegelevad nüüd Euroopas üha tõenäolisemalt lühiajaliste vabatahtlike tegevustega, millest nad saavad sageli selget isiklikku kasu, nt tegutsemine vabatahtlikuna festivalil või kontserdil, selle asemel et võtta endale pikaajaline kohustus tegeleda konkreetse ühiskondliku vajaduse rahuldamisega. Komitee soovib, et poliitikakujundajad teeksid rohkem, et edendada vabatahtliku tegevuse lisaväärtust sotsiaalse kapitalina, mitte lihtsalt isikliku võimaluse või mehhanismina personalikulude kokkuhoiuks. Avaliku sektori asutused peavad aitama vabatahtlikel ja nende tegevust toetavalte organisatsioonidel oma väärtust ja mõju paremini tutvustada, et jätkata vabatahtlike ligiõmbamist, sest kodanike ees seisab üha suurem valik, kuidas oma vaba aega kasutada.

5.4. COVID-19 pandeemia ajal on paljud poliitikakujundajad ja tavakodanikud näinud vabatahtliku tegevuse erilist potentsiaali ja reaalsel mõju – nii struktureeritud tegevusi, mida koordineerib avaliku sektori asutus või organisatsioon, kui ka individuaalseid ajutisi tegevusi, mis võetakse ette spontaanselt sooviga aidata. Komitee avaldas tunnustust sadadele tuhandetele vabatahtlikele kogu Euroopas, kes 2020. aastal pandeemia tõttu abi vajanud inimesi abistasid, andes oma kodanikusolidaarsuse auhinna⁽¹⁵⁾ organisatsioonidele ja üksikisikutele, kes tegelevad COVID-19 mõjuga seotud vabatahtliku tegevusega.

5.5. Töötajatel, kelle tööaeg ei ole väga korrapärane ega tööelu väga stabiilne, on vabatahtlikuks tegevuseks pikaajaliste kohustuste võtmine keerulisem. Näiteks kauplusetöötajatel, kellele teatatakse vaid 24 tundi ette, kas neil on vaja tööle minna, on üha raskem vabatahtlikku tegevusse panustada. Sama kehtib ka näiteks paljude väljakutse alusel töötajate kohta. Komitee juhib tähelepanu sellele, et vabatahtlike organisatsioonidele tuleks toetada oskusteabega, sealhulgas heade tavade, selle kohta, kuidas suutlikkust suurendada, et tulla toime võimalike vabatahtlike muutuva kättesaadavusega ja töötada välja uusi viise vabatahtlike haldamiseks.

5.6. Sotsiaalne suhtlus kui ravim⁽¹⁶⁾ on vahend halva tervise vastu võitlemiseks ilma ravimite väljakirjutamiseta või koos nendega. Vabatahtlikust tegevusest on saanud tõhus ja üha populaarsem osa sotsiaalse suhtluse kui ravimi skeemidest. Uuringud tõestavad, et vabatahtlikul tegevusel on positiivne mõju vaimsele tervisele ja et vabatahtlikus tegevuses osalemine

⁽¹⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kodanikusolidaarsuse auhind.

⁽¹⁶⁾ „The Healing Power of Social Prescribing“ ja „Policy Statement on Volunteering & Social Prescribing“ – Euroopa Vabatahtlike Keskus, 2019.

sotsiaalse suhtluse kui ravimi raames on kasulik. Komitee on seisukohal, et vabatahtlikku tegevust tuleks sotsiaalse suhtluse kui ravimi ühe tavana Euroopas COVID-19-st taastumise raames laialdasemalt kasutada ja selle mõju hoolikalt jälgida. Tuleb tagada, et organisatsioonid, kes pakuvad sotsiaalse suhtluse kui ravimi skeemide raames vabatahtliku tegevuse kohti, järgiksid eetilisi põhimõtteid ja kvaliteedisuuniseid, et tagada suure mõjuga, vajadustest lähtuvad, lisaväärtusega ja vabatahtlikkusel põhinevad tegevused.

5.7. Pidades silmas Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta 2011 positiivset mõju, suurt vajadust luua õigus- ja sotsiaalraamistik vabatahtliku tegevuse arendamiseks ning olulisi muutusi vabatahtlike ja võimalike vabatahtlike käitumises, kutsub komitee komisjoni üles võtma meetmeid, et kuulutada 2025. aasta Euroopa vabatahtlike aastaks.

5.7.1. Euroopa vabatahtlike aasta oleks sobiv tunnustus kõigi vabatahtlike pingutustele ja mõjule COVID-19 kriisi ajal ning toonitaks nende mõju ja tähtsust solidaarsusel, austusel, võrdsusel ja ühistel väärtustel põhineva Euroopa taastumise ja tuleviku jaoks.

5.7.2. Komitee on seisukohal, et komisjoni koordineeritud meetmete pakett annaks liikmesriikidele tõe vabatahtliku tegevuse igakülgseks toetamiseks, võttes arvesse komitee esitatud ettepanekuid, ning et vabatahtliku tegevuse teemast saab Euroopa poliitika alaline ja mitte juhuslik element.

Brüssel, 8. detsember 2021

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG
